

Nr 127.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen; given Stockholms slott den 16 februari 1934.

Under åberopande av bifogade i statsrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed till riksdagens prövning i grundlagsenlig ordning framlägga följande

Förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen.

§ 37.

1. Å varje — — — sådant bevilja.
2. Vardera kammaren — — — ställe inträda.
3. Därest i — — — kammaren tillsättas.
4. Å urtima — — — förekommande ärenden.
5. Valen till — — — beslutad stadga.
6. Ej må statsrådsledamot i annat fall än i § 46 mom. 2 sägs, ej heller justitieråd eller regeringsråd i utskott eller val till utskott deltaga.
Ej heller — — — § 39 mom. 2 förmäles.

§ 46.

1. Finner utskott sig behöva av någon Konungens ämbetsman eller av allmänt verk inhämta muntliga eller skriftliga upplysningar, äger utskottet att, genom sin ordförande, hos den statsrådets ledamot, som Konungen därtill vid varje riksdag förordnar, begära Konungens befallning till vederbörande att de äskade upplysningarna meddela; dock böra statskontoret samt banko- och riksgäldsverken, i frågor om redovisning av medel, alla äskade upplysningar omedelbarligen avgiva.

2. Då Konungens propositioner och i anledning därav väckta förslag i utskott behandlas, äger ledamot av statsrådet, där han så önskar, efter anmälan hos utskottets ordförande vid överläggningarna närvara och däri deltaga.

Statsrådsledamot må jämväl låta genom ämbets- eller tjänsteman meddela utskott upplysningar i dylikt ärende.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

K. Schlyter.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementets ärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet
å Stockholms slott den 16 februari 1934.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden
UNDÉN, SCHLYTER, WIGFORSS, LEVINSON, VENNERSTRÖM, LEO, ENGBERG,
EKMAN, SKÖLD.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Schlyter, anför:

»I riksdagsordningen § 37 mom. 6 stadgas, bland annat, förbud för ledamot av statsrådet att i utskott eller val till utskott deltaga. Detta förbud, som upptogs i 1810 års riksdagsordning och alltsedan dess kvarstått i grundlagen, torde hava tillkommit närmast för att skydda riksdagen mot obehörig påtryckning från regeringsmaktens sida. Ifrågavarande stadgande är emellertid icke väl förenligt med den gestaltning vårt statskick numera erhållit. Då regeringsbildningen sker med hänsyn till representationens sammansättning, böra så långt ske kan möjligheter beredas till förtroendefull samverkan mellan regeringsmakten och representationen. I länder med representativt statskick förekommer regelmässigt ett direkt samarbete mellan regeringen och representationens utskott. Den i förevarande hänseende gällande ordningen i vårt land har medfört påtagliga praktiska olägenheter. Vid flerfaldiga tillfällen har sålunda yppats behov av direkt samråd mellan statsrådsledamot och utskott, som haft en proposition till behandling. I riksdagen hava också under de senare åren vid ett par tillfällen väckts motioner i syfte att bereda statsrådsledamot tillträde till utskottens förhandlingar. Dessa motioner hava dock icke vunnit riksdagens bifall.

Då det syntes mig angeläget att frågan om statsråds tillträde till utskott bleve närmare utredd, har jag med stöd av nådigt bemyndigande den 16 september 1933 uppdragit åt ledamoten av riksdagens första kammare professorn C. A. Reuterskiöld, talmannen i riksdagens andra kammare ombudsmannen Aug. Sävström och professorn Georg Andréén att såsom sakkunniga verkställa sådan utredning. De sakkunniga hava därefter i en den 24 januari innevarande år till mig överlämnad promemoria framlagt utredning i frågan jämte förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen. Detta förslag innefattar bestämmelse att, då Konungens propositioner och i anledning därav väckta förslag i utskott behandlas, ledamot av statsrådet, där han så önskar,

skall äga att efter anmälan hos utskottets ordförande vid överläggningarna närvara och däri deltaga. Tillika föreslås stadgande därom, att statsrådsledamot må genom ämbets- eller tjänsteman meddela utskott upplysningar i dylikt ärende.

Vad de sakkunniga sålunda föreslagit finner jag vara en väl avvägd lösning av frågan och jag kan även i allt väsentligt ansluta mig till vad de sakkunniga i promemorian anført till motivering av sitt förslag. Jag vill därför föreslå, att proposition med det förslag till grundlagsändring som de sakkunniga utarbetat avlättes till riksdagen.

Den omförmälda promemorian jämte en särskild promemoria angående samarbetet mellan regeringsledamöter och representationens utskott i vissa främmande länder, vilken de sakkunniga låtit upprätta, torde såsom bilaga få åtfölja detta protokoll.»

Föredraganden uppläser här efter *förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen* samt hemställer, att förslaget måtte föreläggas riksdagen till prövning i grundlagsenlig ordning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Tidelius.

Bilaga.

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet.

Sedan undertecknade tillkallats att såsom sakkunniga inom justitiedepartementet biträda med utredning av, bland annat, frågan om statsråds tillträde till utskott, få vi härmed överlämna bifogade promemoria med utredning i denna fråga jämte förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen. Såsom sekreterare beträffande denna utredning har hovrättsassessorn B. Hagström biträtt de sakkunniga. Stockholm den 24 januari 1934.

C. A. REUTERSKIÖLD.

AUG. SÄVSTRÖM.

GEORG ANDRÉN.

B. Hagström.

Promemoria

med utredning rörande frågan om statsråds tillträde till utskott.

Författningen av 1809—1810 tillkom under ett väsentligt inflytande av maktfördelningsläran. Konungen skulle ensam styra riket, och statsrådsledamöterna, vilka skulle vara Konungens förtroendemän vid riksstyrelsens utövande, ansågos icke i denna egenskap böra få deltaga i riksdagsarbetet. Vid tillkomsten av 1810 års riksdagsordning ifrågasattes också att förbjuda statsrådsledamot att utöva riksdagsmannaskap. Bestämmelse härom kom dock icke att inflyta i riksdagsordningen, men förbud meddelades för statsråd att deltaga i utskott eller val till utskott. Som statsrådsledamot ej i denna egenskap ägde rätt att uppträda i riksdagen, kunde han deltaga i riksdagsdebatterna endast därest han var ledamot av något stånd och då endast inom detta. Då statsråden i regel tillhörde adeln, blev det i allmänhet endast på riddarhuset regeringen direkt kunde framföra sina synpunkter. Till en början uppträdde även här statsrådsledamöterna mera sällan och då närmast såsom enskilda riksdagsmän. Efter hand framträdde statsråden oftare på riddarhuset och till försvar för regeringens förslag. Sedan vid 1856—1858 års riksdag möjlighet till gemensam överläggning mellan stånden införts, tillerkändes emellertid statsråd vid 1859—1860 års riksdag rättighet att i denna egenskap deltaga i sådan överläggning.

Enligt 1866 års riksdagsordning fingo statsråden närvara vid kamrarnas sammanträden och deltaga i överläggningarna. Däremot upptogs i § 43 riksdagsordningen det numera till § 37 mom. 6 överflyttade stadgandet om förbud för statsråden att deltaga i utskottsbehandlingen av ärendena. Tanken att upphäva detta förbud kom under den nuvarande riksdagsordningens första tid till uttryck i den statsvetenskapliga litteraturen, men först år 1928 framfördes frågan i riksdagen genom en motion i ämnet (nr 247 i första kammaren av herr Möller). I denna motion yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring av grundlagen, att regeringens ledamöter fingo rätt att deltaga i utskottens överläggningar men icke i deras beslut. I samband härmed yrkades jämväl, att riksdagen skulle begära förslag till sådan grundlagsändring, att statsrådsledamot bleve berättigad att vid kamrarnas och utskottens överläggningar låta sig företrädas av statssekreterare.

I motionen framhölls den utveckling till parlamentarism vårt statsskick genomgått samt att förbudet för statsråd att deltaga i utskottsförhandlingar,

som tillkommit för att skydda riksdagen mot regeringsmaktens påtryckningar, numera saknade fog. Enligt parlamentarismens idé vore det självfallet, att regering och riksdag skulle samarbeta och icke betrakta varandra som två principiellt åtskilda, i vissa avseenden konkurrerande statsmakter. Hos oss kunde emellertid i utskotten, där den egentliga sakbehandlingen i riksdagen ägde rum, träffas uppgörelse i en genom proposition framlagd fråga helt utan vederbörande statsråds medverkan. Denne komme därigenom att stå inför ett mer eller mindre fullbordat faktum. Statsråden plägade väl under hand skaffa sig upplysningar om frågornas läge i utskotten och samråda med utskottsledamöter om eventuella jämkningar i propositionerna, men detta innebure en betungande och onödig omväg. Genom statsrådets närvaro i utskotten skulle även missförstånd, som kunde uppkomma angående statsrådets intentioner med ett förslag, snabbt uppklaras. Man kunde vänta sig att den sakliga behandlingen av många ärenden skulle vinna på att statsråden finge närvara i utskotten. Till lättande av statsrådets arbetsbörda borde vidare statssekreterare erhålla rätt att i kamrarna och utskotten företräda statsråden.

Konstitutionsutskottet (utlåtande nr 19) avstyrkte emellertid motionen, som avslogs av båda kamrarna. Utskottet framhöll att med det i motionen väckta förslaget avsetts att stärka regeringsmaktens ställning. Utskottet vore emellertid icke övertygat, om icke förslaget tvärtom skulle framkalla större beroende än nu för regeringen i förhållande till riksdagen och dess utskott. De praktiska olägenheterna med det nuvarande systemet hade av motionären tillmätts för stor betydelse. Nödvändigheten för regeringsledamöterna att i stor utsträckning närvara vid kamrarnas sammanträden vore för övrigt så pass betungande och tidsödande, att det vore olämpligt att införa ett institut, som ytterligare i hög grad skulle taga tid i anspråk för riksdagsförhandlingar på bekostnad av den tid, som krävdes för regeringsärendenas beredning. Vad anginge frågan om statssekreterarnas tillträde till kamrar och utskott ansåge utskottet, att i varje fall endast statsråden, som hade konstitutionellt ansvar inför riksdagen, borde tillåtas att där uppträda. Utskottet ville dessutom erinra därom, att utskotten, såsom ej sällan skedde, kunde inbjuda statssekreterare liksom andra personer att inför utskottet föredraga viss fråga eller lämna upplysningar.

År 1930 framfördes ånyo i motion (nr 239 i första kammaren av herr Möller m. fl.) förslag i samma hänseenden som 1928, denna gång i samband med åtskilliga andra reformförslag. Förslaget avstyrktes även nu av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 20) under åberopande av de år 1928 anförda skälen. Utskottets hemställan om avslag å motionen bifölls av kamrarna.

Beträffande de i riksdagen framförda förslagen att bereda statsråd tillträde till utskott har, såsom av den lämnade redogörelsen framgår, anförts att en sådan reform kunde förändra regeringens och riksdagens inbördes maktställning. Härvidlag hava dock förmodanden om reformens verkningar gjorts

i rakt motsatta riktningar. Emellertid torde en reform, varigenom statsråden beredas tillfälle att deltaga i utskottens överläggningar men icke i deras beslut och som ej innebär skyldighet för statsråd att infinna sig i utskott, icke kunna på något avgörande sätt inverka på regeringens politiska maktställning. I den mån förskjutningar ske i maktbalansen mellan regering och riksdag torde de bero på allmänpolitiska omständigheter och personförhållanden, och icke på en teknisk arbetsanordning som den ifrågasatta. Däremot torde en dylik reform vara ägnad att befrämja en saklig och fullständig granskning av propositionerna i riksdagen. I länder med representativt statskick förekommer också regelmässigt ett direkt samarbete mellan regeringen och representationens utskott. Härutinnan må hänvisas till den redogörelse för samarbetet mellan regeringsledamöter och representationens utskott i vissa främmande länder, vilken bifogas denna promemoria.

Genom den vidlyftiga och noggranna utredning, som i vårt land lämnas i propositionerna eller åtföljer dessa, erhålla visserligen utskotten i regel ett fastare underlag för sitt arbete än som är vanligt i främmande länder. Men det måste likväl betraktas som en olägenhet med vår nuvarande ordning, att den statsrådsledamot, som närmast bär det konstitutionella ansvaret för en propositions framläggande, är förhindrad att direkt inför det beredande utskottet framlägga sina synpunkter och lämna erforderliga upplysningar. Utskottens rätt att hos Kungl. Maj:t begära upplysningar från verk eller ämbetsmän samt den ofta tillämpade praxis att inbjuda ämbetsmän och sakkunniga till utskotten för att föredraga frågor eller lämna meddelanden kunna icke anses tillfyllest för att alltid klarlägga regeringens avsikt.

Det måste även anses önskvärt, att statsråden erhålla tillfälle att i utskotten förhandla om ifrågasatta ändringar och modifikationer i de framlagda propositionerna. Ofta föreslå utskotten betydelsefulla ändringar i en framlagd proposition och regeringen är då hänvisad till att i kamrarna försvara sitt förslag och kommer därigenom i efterhand gentemot utskottsmajoriteten. Väl kunna statsråden genom enskilda utskottsledamöter erhålla underrättelser om en frågas läge i utskott samt genom privata förhandlingar medverka vid modifikationer och ändringar i propositioner. Ett sådant underhandsförfarande, som framtingas av det nuvarande förbudet för statsråd att deltaga i utskotts-förhandlingarna, kan emellertid med vidsträckt tillämpning medföra åtskilliga vanskligheter. En svårlost frågas sakliga behandling och allsidiga belysning torde bäst främjas genom en officiell förhandling mellan vederbörande statsråd och utskottets samtliga ledamöter. Vid en sådan förhandling skulle vederbörande statsråd även kunna i en ömtålig fråga lämna upplysningar, vilka icke vore möjliga att meddela i propositionen.

En rätt för statsrådsledamöter att närvara i utskott synes emellertid böra begränsas till de fall, då i utskottet behandlas propositioner ävensom motioner, som väckts i anledning av propositioner, och andra på grund av propositioner framställda förslag. Statsråden böra sålunda icke få rätt att deltaga i överläggningarna angående motioner som väckts utan samband med proposition. De ovan anförda skälen för statsråds rätt att närvara vid propositioners behandling gälla icke beträffande sistnämnda slag av motioner.

Vad sålunda anförts om rätt för statsrådsledamot att deltaga i utskottens överläggningar avser närmast departementschef, som kontrasignerat en proposition, men även andra statsrådsledamöter böra, då anledning därtill finnes, kunna närvara och deltaga i överläggningarna.

Mot de tidigare motionsvis framförda förslagen angående rätt för statsråd att närvara i utskott har anmärkts, att reformen skulle alltför mycket inkräkta på statsrådets redan förut synnerligen upptagna tid. Härvidlag må emellertid erinras, att det endast är fråga om en *rätt* för statsråd att, när han efter egen omprövning finner det nödigt, bevista överläggningarna angående propositioner och i samband därmed behandlade frågor. I praktiken torde ej heller rätten att närvara i utskott komma att tagas i anspråk i andra fall än då mera betydelsefulla propositioner behandlas eller eljest särskild anledning föreligger. Ej sällan torde för övrigt den tid en statsrådsledamot komme att tillsätta för att i utskott klarlägga sin uppfattning i en fråga och underhandla om dess lösning komma att uppvägas av tid, som han skulle vinna genom att i mindre utsträckning behöva förhandla med enskilda utskottsledamöter.

Till lättande av statsrådets arbetsbörda och för att befrämja utskottens fullständiga kännedom om ärendena synes det emellertid lämpligt, att statsråden erhålla rättighet att genom ämbets- eller tjänstemän, som deltagit i ärendenas beredning inom departementen eller eljest besitta sakkunskap i det föreliggande ämnet, lämna utskotten upplysningar. I främsta rummet lärer härför böra anlitas vederbörande statssekreterare eller motsvarande befattningshavare, som närmast under departementschefen förestår riksdagsärendenas beredning i departementet. När statsrådsledamot ej är närvarande, synas dylika upplysningar regelmässigt ej böra meddelas genom annan än statssekreterare eller i varje fall ej annat än i närvaro av denne. Även statssekreteraren bör därvid endast lämna rent sakliga upplysningar; endast statsråden bör det tillkomma att deltaga i överläggningar av mera politisk natur. De invändningar, vilka framställts mot de tidigare väckta förslagen att tillåta statssekreterare att uppträda i riksdagen, torde i främsta rummet hava avsett statssekreterares uppträdande i kamrarna såsom ersättare för statsrådsledamot. En reform, som endast giver statssekreterare rätt att yttra sig i utskott för meddelande av sakliga upplysningar, torde icke vara ägnad att ingiva betänkligheter. Statssekreterarnas ställning blir i princip icke annan än övriga ämbets- och tjänstemäns, vilka på statsrådsledamots uppdrag meddela utskott upplysningar. Den föreslagna rätten att använda ämbets- och tjänstemän för upplysningars meddelande anknyter till den förut berörda praxis, att sådana personer av utskott inbjudas i dylikt syfte. I denna praxis avses icke att göra någon ändring genom den nu ifrågasatta reformen.

Bestämmelser om statsråds tillträde till utskott synas lämpligen kunna införas i § 46 riksdagsordningen. Därvid synes jämväl böra stadgas, att statsrådsledamot skall vara skyldig att i förväg hos utskottets ordförande anmäla, att han önskar närvara vid utskottets överläggningar. Därest härutöver särskilda ordningsföreskrifter skulle anses erforderliga, exempelvis angående skyldighet att låta underrätta departementschef när proposition skall behandlas i

utskott, kan riksdagen införa sådana bestämmelser i de reglementariska föreskrifter riksdagen jämlikt § 78 riksdagsordningen äger fastställa. I § 37 mom. 6 riksdagsordningen, däri stadgas förbud för statsrådsledamot att i utskott eller val till utskott deltaga, synes böra insättas en hänvisning till det i § 46 riksdagsordningen föreslagna undantaget från denna regel.

De sakkunniga hava i enlighet med vad sålunda anförts upprättat förslag till ändrad lydelse av §§ 37 och 46 riksdagsordningen, vilket bifogas.¹

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med det vid propositionen fogade grundlagsförslaget, har här uteslutits.

P. M.

angående samarbetet mellan regeringsledamöter och representationens utskott i vissa främmande länder.

I främmande länder hava ministrarna i regel tillträde till förhandlingarna i representationens utskott. Oftast är dock någon rätt för ministrarna i sådant hänseende icke fastslagen i författningen. Om bestämmelser i fråga om samarbetet mellan regeringen och utskotten över huvud äro givna, förekomma de i regel i kamrarnas arbetsordningar; ej sällan är samarbetet helt oreglerat. Nämnda förhållande sammanhänger därmed, att i de flesta främmande länder utskottsväsendet över huvud endast är flyktigt eller på enstaka punkter reglerat i författningen och att de närmare bestämmelserna om utskottsväsendet i allmänhet lämnas i förefintliga arbetsordningar.

Genom utrikesdepartementets försorg hava införskaffats upplysningar angående rättsregler och praxis å ifrågavarande område i vissa främmande länder. Huvudsakligen med ledning av dessa upplysningar må följande anmärkas.

I *Danmark* finnas inga stadganden angående ministrarnas tillträde till utskotten. Likväl förekommer ett synnerligen livligt direkt samarbete mellan ministrarna och utskotten. Vid så gott som alla viktigare frågors utskottsbehandling äger sålunda samråd rum med vederbörande minister. Särskilt ofta förekommer sådant mellan ministrarna och folketingets budgetutskott. I regel tages initiativ till samråd från utskottens sida; utskottsordföranden anhåller, att ministern skall komma tillstådes vid en frågas behandling. Initiativet kan emellertid även utgå från ministern, om han önskar giva utskottet särskilda upplysningar, t. ex. sådana, som icke lämpa sig för offentligheten. Ministrarna åtföljas emellanåt i utskotten av ämbetsmän, som kunna lämna tekniska upplysningar eller vara behjälpliga vid ändringsförslags utarbetande.

Vad beträffar *Norge* finnes icke någon annan bestämmelse om statsrådets deltagande i utskottens arbete än en i stortingets arbetsordning intagen föreskrift rörande överläggning mellan regeringen samt utrikes- och konstitutionsutskottet i utrikespolitiska frågor. Detta utskott motsvarar på berörda område ej blott konstitutionsutskottet utan även utrikesnämnden i Sverige och dess ställning beträffande utrikespolitiken liknar nämndens. Även utanför det utrikespolitiska området förekommer emellertid i Norge liksom i Danmark samarbete mellan regeringen och representationens utskott, ehuru några uttryckliga stadganden därom ej finnas. I Norge synes dock samarbetet ej vara fullt så livligt som i Danmark, och någon bestämd praxis för dess former har ej utbildat sig. Varje år förekommer det emellertid flera gånger, att statsråden — med eller utan biträde av departementstjänstemän — deltaga i det ena eller andra utskottets sammanträden för överläggning i förekommande frågor. Initiativet till statsrådets deltagande i utskottens arbete utgår än från statsrådets, än från utskottens sida. Det förekommer även ofta, att

departementstjänstemän på utskottens anmodan, utan att statsråd är närvarande, deltaga i utskottens sammanträden för meddelande av sakliga upplysningar och för att lämna biträde vid den tekniska utformningen av ändringsförslag.

I *Finland*, vilket lands författning alltjämt uppvisar betydande likhet med vår, regleras riksdagens arbetsformer, liksom hos oss, i huvudsak genom en riksdagsordning av grundlags karaktär, i vilken även givas bestämmelser om utskottsorganisationen och statsrådsledamöternas ställning till utskotten. I 44 § av 1928 års riksdagsordning stadgas sålunda, att medlem av statsrådet ej må vara ledamot i utskott. Tillika föreskrives emellertid i 52 §, att statsrådets medlemmar må deltaga i utskottens sammanträden och överläggningar, där icke utskottet i något fall annorlunda beslutar. Statsrådsmedlem anses ha rätt att till utskott medtaga biträden. I detta sammanhang må även anmärkas, att riksdagen enligt riksdagsordningens 53 §, som utgör en nära motsvarighet till vår riksdagsordnings nuvarande 46 §, har rätt att av myndighet erhålla skriftliga och muntliga upplysningar. I praxis hava statsrådets ledamöter endast i förhållandevis ringa utsträckning deltagit i utskottssammanträden och detta i regel blott när viktigare frågor varit före. Flitigast har kommunikation mellan regeringen och utskott ägt rum i utrikespolitiska frågor. Utrikesministern har ganska ofta efter framställning av utrikesutskottet bevisat dettas sammanträden, därvid ej sällan åtföljd av en eller flera medhjälpare som representerat särskild sakkunskap. Slutligen må anmärkas, att år 1933 biträdande finansministern på regeringens initiativ, i strid mot tidigare sedvänja, regelbundet närvarit i statsutskottet vid budgetens behandling, och att det uppgivits, att den nuvarande regeringen anser det böra bliva praxis, att finansministern eller biträdande finansministern följer budgetens utskottsbehandling.

Vad *Tyskland* angår hade enligt 1919 års författning riksministrarna obegränsad rätt att vara närvarande i utskotten och när som helst där erhålla ordet, även utom dagordningen, och de hade även skyldighet att på utskotts begäran infinna sig där. Ministrarna hade även rätt att i utskotten låta sig företrädas av andra samt att vid personlig närvaro anlita medhjälpare. Samarbetet mellan regeringen och utskotten har intill år 1933 varit synnerligen livligt. Med nuvarande förhållanden i Tyskland sakna emellertid ifrågasvarande bestämmelser all aktualitet.

Enligt den i *Österrike* efter kriget antagna författningen gällde i detta land liknande regler som i Tyskland. Även i Österrike var samarbetet mellan regeringen och riksdagsutskotten utomordentligt omfattande, men liksom i Tyskland sakna efter diktaturens införande 1933 författningens bestämmelser i förevarande hänseende aktualitet.

Även vad *Tjeckoslovakien* angår finnes i den efter kriget antagna författningen bestämmelser av nästan samma innebörd som i Tysklands och Österrikes författningar. I regel deltagar vederbörande minister i utskottsbehandlingen av varje viktigare fråga, oftast på eget initiativ men någon gång efter framställning av vederbörande utskott. Ministrarna låta sig även ofta företrädas av någon departementstjänsteman.

I *Nederländerna* regleras samarbetet mellan regeringen och riksdagens utskott i kamrarnas arbetsordningar. De beredande utskotten i vardera kammaren kunna framställa motiverad anhållan om muntlig överläggning med en minister eller skriftligen begära upplysningar av honom. Ministrarna äga medtaga biträden till utskottssammanträdena. Utskotten äro skyldiga att i sina utlåtanden redogöra för sina förhandlingar med regeringen. Utrikesutskottet och budgetutskottet hava närmare reglerade befogenheter att av ministrarna begära alla de upplysningar, de anse nödiga.

Även i *Belgien* förekommer samarbete mellan ministrarna och utskotten. I *Frankrike* stadgas i senatens arbetsordning, att utskott äger träda i omedelbar förbindelse med ministrarna genom sin ordförande eller därtill särskilt utsedda ledamöter. I deputeradekammarens arbetsordning lämnas ingen föreskrift om samarbetet mellan ministrarna och utskotten, ehuru utskottens arbetsformer äro noga reglerade. I praxis överlägga emellertid ministrarna emellanåt såväl med senatens som med deputeradekammarens utskott; dock synes detta ej ske i större utsträckning utan endast vid viktigare avgöranden, såsom vid behandling av budgeten, betydelsefulla utrikespolitiska frågor, förslag till allmänna arbeten av större omfattning o. s. v. Initiativet till samråd utgår än från ministrarnas, än från utskottens sida. Utskotten anses hava rätt att vid behandling av regeringsförslag genom sin ordförande tillkalla vederbörande minister för att av denne erhålla kompletterande förklaringar och upplysningar. Ministern äger emellertid i dylikt fall utsätta sammanträffandet med utskottet till »den med hänsyn till statens intressen lägligaste tidpunkten». En minister anses även hava rätt att påkalla utskottssammanträde för meddelande av upplysningar, som han anser böra komma till utskottets kännedom. Ministrarna äga medtaga biträden till utskottens sammanträden. Vanligen åtföljes ministern av någon högre funktionär inom vederbörande regeringsdepartement.

Vad *England* angår är utskottsväsendet i den bemärkelse, som avses i vårt land, förhållandevis litet utvecklat, ehuru det på senare år vuxit i betydelse. Numera hänskjutas sålunda i regel inom underhuset lagfrågor till »standing committees». Ministrarnas ställning till utskotten regleras, liksom deras förhållande till parlamentet, i överensstämmelse med engelsk tradition endast genom sedvanerätt. Ministrarna hava icke i sådan egenskap någon rätt att uppträda i parlamentet, men enligt sedvanerätt måste de tillhöra detsamma som ledamöter. Ej heller kunna de uppträda i utskott utan att tillhöra detta. Vederbörande minister inväljes emellertid regelmässigt i det utskott, som behandlar ett av honom framlagt förslag. Liksom premiärministern leder underhusets arbete, leder vederbörande minister utskottets. Ministern anlitar i allmänhet ett eller oftast flera biträden vid utskottsbehandlingen.

Slutligen må nämnas, att även i *Amerikas förenta stater*, där det icke finnes något parlamentariskt styrelsesätt och där ministrarna icke äga tillträde till kongressens hus, ett inofficiellt samarbete i viss utsträckning äger rum mellan ministrarna och utskotten.

B. Hagström.